

E-1027

MODERNISMO

EZ-HEROIKOA

E-1027 izen enigmatikoa darama Eileen Gray diseinatzaile eta arkitektoak 1926-1929 bitartean Frantziako hegoaldean eraiki zuen etxebizitzak. Jean Badovici lagun arkitektoarentzako eraiki zuen etxe ikoniko hori, eta altzari guztiak eta barnealdeko dekorazioa Grayk berak proiektatu zituen. Beraz, E-1027 obra integral gisa sortu zuen arkitekto autodidakta izan zen Gray, eta garaiko estilo modernistaren jarraibideak jarraituz eraiki bazuen ere, haren funtzionalitatea eta bizigarritasuna lehenetsi zituen. Mediterraneoko *villa* honi buruz hitz egitea, Eileen Grayri arkitekturaren historian eman beharreko lekua aldarrikatzea da.

 JONE ALAITZ URIARTE ARCHIVE EILEEN GRAY

Euskadiko Arkitektura Institutuak (EAI) Eileen Gray (Enniscorthy, Irlanda 1878 – Paris, Frantzia 1976) arkitektoari eta altzari diseinatzaileari eskaini dio udako erakusketa. Austin, Berlin eta Portotik pasa ondoren, Donostiako EAI-k Grayren E-1027 obra arkitektonikoa hartu du aztergai, bide batez arkitekturaren historia kanonikoari modu kritikoan begiratzeko gonbitea eginez. Erakusketak Eileen Grayren lana dagokion testuinguruan jartzen du, eta Badovicik editatzen zuen *L'Architecture Vivante* (Arkitektura bizia) aldizkari mitikoaren *Maison en Bord de Mer* (Etxea itsasoaren ondoan) zenbakiaren bitartez, bertako plano, altxaera eta argazkiak dira erakusketaren erritmoa markatzen dutenak. Ibilbidearen bukaeran, E-1027ko logela nagusia 1:1 eskalan berreraikia aurkituko du bisitariak, eta espazio horretarako zehazki diseinatu ziren hamalau altzariak estreina-koz erakutsi dira.

Eileen Gray Parisen finkatu zen nahiko gazte zela, eta altzarien diseinuan nabar-

mentzen hasi zen. Trebezia handia erakutsi zuen Asiako tradizioetik zetozen altzari lakatuak Mendebaldeko estilo eta gustuetara egokitzen. Berehala, Grayren forma sotilezko altzari lakatuak Parisko etxe aberatsenetako saloi eta logelak apaindu zituzten. Bide horretatik, 1922. urtean Jean Désert dekorazio denda ireki zuen, hark diseinatutako altzariak, ehunak eta alfonbrak salgai jarri. Bere ehungintzak eta sentsualitatez egindako altzariak arreta eman zioten frantziar abangoardiari, eta metal tubularrez egindako mahai eta besaulkiak laster bilakatu ziren bere estiloaren zigilu. Zentzu honetan, Charlottek Perriad diseinatzaileak aipatu zuen bezala, zementuak arkitekturaren piztu zuen iraultzaren parekoa izan zen altzarigintzan metala erabiltzen hastea.

Ordurako Gray Badoviciren eraikuntzetan kolaboratzen hasia zen, eta elkarlan horren testuinguruan sortu zen E-1027 etxea eraikitzeko proiektua, Badoviciren udako etxea izango zena. Grayk aukeratu eta ordaindu zuen lursaila: Nizatik ordu erdira zegoen gune

harritsu eta malkartsua, Mediterraneo itsasotik 30 metrotara altxatzen zen gune isolatu batean kokatuta. Hiru urtez egon zen Gray Roquebrune Saint-Martin-en obraren gidaritza eramaten Badovicirekin batera, eraikuntzaren kanpoaldeko -fatxada- ezaugarriei bezainbesteko garrantzia emanez barrualdeko espazioaren diseinuari eta antolakuntzari, oso jakitun baitzen etxearen egunerokotasuna lehenetsi beharreko ezaugarria zela. Zentzu horretan, askotan kritiko ageri zen, uste baitzuen kanpoaldeko arkitekturak abangoardiako arkitektoak bereganatuak zituela barrualdearen kaltetan, etxe bat ikusmenaren atseginerako sortu behar balitz bezala, biztanleen ongizaterako baino.

Badovicik aldiz, estilo modernista edo internazionala barneratuta zeukan eta Le Corbusierrek *Arkitektura Modernoaren bost puntuak*-en idatzitakoak txertatu zituen; adibidez, gela nagusia pilareen (Pilotis) gainean eraiki zuen eta espiral formako eskailera etxeko teilaturaino heltzen zen. 1929an amaitu zuten

etxea, Mediterraneo itsasora parez pare irekitzen zen eraikuntza sinplea, funtzionala eta arrazionala. Argiak etxean barrena egiten zuen ibilbideak, barnealdeko espazioen trataerak eta etxearen orientazioak gerora eredu gisa funtzionatuko zuten. Grayk uste zuen etxea barrutik kanpora proiektatu behar zela, bizi beharrak kontutan hartuz eta ez kanpoaldeko fatxada baten inposizioz. Eta horrela aritu zen bera.

Badovicik behin baino gehiagotan gonbidatu zituen E-1027 etxera Le Corbusier eta haren emaztea, Ivonne. Arkitekto suitzarrak denboraldi luzeak pasatzen zituen bertan, "horrenbeste miresten dudan etxe ederrean", Grayri 1938an bidali zion postal batean zioen bezala. Oporraldi batzuen ostean, etxera bueltatu eta Le Corbusierrek etxeko hormetan margotu zituen zortzi mural koloretsu aurkitu zituen Badovicik, inolako baimenik eskatu gabe egindakoak. Le Corbusierren ustetan, horma triste eta hutsal batzuei faborea egin zien bere *grafitiak* –hala deitu zien berak– bertan

margotuz. Badovici eta Grayren iritziz, ekintza bandalikoa izan zen Le Corbusierrek etxe horretan egindakoa eta gertakari horrek betirako etsaitu zituen.

Puntu horretan hasten da, Beatriz Colomina arkitektoak eta teorialariak azpimarratu duen bezala, Le Corbusierrek etxe horrekiko izan zuen obsesioa. Askok dira uste dutenak –Colomina barne– suitzarrak muralak baliatu zituela etxe horretako arkitektura ezegonkortu eta hiltzeko arma gisa. Izan ere, bere margo itzelak bertan izanda, arkitekturaren historialari askok uste izan dute etxea bera Le Corbusierrek eraikitakoa zela. Uste hori indartzen lagundu zuten Le Corbusierrek muralak margotzen ari zela ateratako dozenaka argazkik, eta argazki horiek bere *Oeuvre complète (Obra osoa)* liburukian txertatu izanak. Hori guztia gutxi balitz, 1952 urtean, Le Cabanon etxola famatua eraiki zuen Grayren lursailaren mugan, leiho bakarra eraikiz, zeinak Mediterraneo itsasoaren edertasuna eta Grayren etxea marraztatzen zituen. Behin Badovici hilda,

suitzarrak bere muralak babesteko asmoz –edo aitzakiaz– zerua eta lurra mugitu zituen E-1027 eros zedin, ehundaka eskutitz idatzi zituen etxe hori babestu egin behar zela erregutuz eta azkenean, 1960. urtean, lortu zuen bere lagun Marie-Louise Schelbertek etxea enkante batean erostea. Operazio horien guztien ondorioz, Grayren izena itxuragabetuz doa, ezabatuz, gizonen arteko lehia absurdoan. 1965an, Le Corbusier E-1027 etxe parean hil zen, igerian zihola bihotzekoak jota.

E-1027 izan zen Grayk Badovicirekin batera egindako etxea, baina ez Grayk egindako bakarra. Castellar-en Tempe à Pailla oporretarako etxe txikia eraiki zuen, oraingo honetan berarentzat izango zena, eta 50eko hamarkadan Saint-Tropez-en Lou Pérou, soiltasuna eta minimalismoa sinbolizatzen dituen etxebizitza. Bada garaia Grayri lekua egiteko (beste hainbeste emakume arkitekto bezala) gizonen arrakastaz soilik hitz egiten duen arkitektura modernoaren historian. ●